

Eidsvoll søylen i fjellheimen

Hva driver en mann til å ofre flere millioner av sine egne kroner på å reise det 34 meter høye Eidsvollmonumentet midt i fjellheimen?

ULF ANDENÆS
BRYNJULV AARTUN (foto)

Dette er hva bygdehøvdingen Amund Elvesæter i Bøverdalen har gjort. Nå står søylen ved siden av hans hotell innunder Galdhøpiggen. Ikke en krone har han fått i offentlig støtte til dette mest egenartede av alle kulturelle løft.

Man skal lete lenge etter et mer forbliende syn: Det største og mest omstridte skulpturmonumentet i Norge, av dimensjoner i klasse med Nelson-søylen på Trafalgar Square eller Vendôme-søylen i Paris, behandlet som en nasjonal oppgave siden det første gang ble foreslått av Henrik Wergeland i 1836, kilde til en av de pinligste strider i norsk kunstliv gjennom årtier etter annen verdenskrig, skriniagt av Stortinget og oppbevart i uferdig form i et lager-skur.

Wilhelm Rasmussens Eidsvollsmonument rager ikke opp på plassen foran Stortinget som det var tiltenkt – men på en gressvoll mellom landets høyeste fjell.

Der vil det bli stående, til minne ikke bare over fedrene på Eidsvoll, men like meget over en enkeltpersons stahet og ukuelige vilje.

Bare han Amund kunne fått dette til, samtykker bygdefolket.

Alle i Lom vet at når gubben på Elvesæter først har satt seg noe i hodet, er det ingen makt i verden som kan få ham fra det. 2,6 millioner kroner og mange års utrettelig strev kostet det ham å få monumentet opp. Omgivelsene skulle vært sentrum av landets hovedstad. Den bakgrunn som nå faller i øynene, er tindene opp mot Galdhøpiggen der de dukker frem fra tåken i de bratte

LYKKELIGE: Jessie og Amund Elvesæter har brukt alle sine sparepenger på å få satt opp nasjonalmonumentet som ingen ville ha.

dalsidene. Vi er kommet øverst opp fra Gudbrandsdalen, på veien inn mot Sognefjell. Nærmest ligger Elvesæter hotell med både eldgamle og nyere bygde stuer rundt tunet til slettsgården med opphav fra middelalderen.

Eitrende sint

– Jeg ble eitrende sint dengang for mange år siden da jeg fikk se delene til det halvgjorte monumentet liggende i et skur på Skøyen i Oslo. Vannet rant inn og forfallet var langt kommet. Der og da lovet jeg meg selv at dette mesterverket skulle jeg gjøre alt jeg kunne for å berge, sier Elvesæter.

I disse dager har han oppfylt løftet på en måte som ingen komite hadde planlagt. Kronen på verket ble satt i begynnelsen av oktober, da Harald Hårfagre på sin hest ble heist med kran opp på toppen av Sagasøylen, som er monumentets nye navn.

Nazist

Billedhuggeren Wilhelm Rasmussen seiret i 1926, blant andre over Gustav Vigeland, i den offentlige konkurransen om monumentet som skulle reises foran Stortinget til minne om fedrene på Eidsvoll. Da krigen kom, støttet Rasmussen NS. Etter krigen ble det oppfattet som vanskelig eller umulig å la monumentet over det nasjonale frihetsverket bli laget av en mann som hadde sonet dom for landssvik. Det gjorde ikke motstanderne mildere stemt at billedrelieffene på søylen hadde visse innslag av en heroisk sagastil som nettopp Quislings propagandister misbrukte.

Eidsvollssøylen ble den varmeste av alle varme poteter i kunstlivet. Det endte med at monumentet ble lagt til side som en uønsket levning fra fortiden. Rasmussen selv døde i 1965 uten å se noen ende på uvissheten omkring sitt livsverk.

Amund Elvesæter på sin side har ikke bare vært en foretaksom hotell-eier, bonde, fjellkar og forretningsdrivende, men er også selv en mann med kunstnerlykke. Elvesæter-hotellets tømmerbygninger – den eldste fra 1579 – er ødselt oversådd med eierens egne utskjæringer i tre både ute og inne. Innholdet gjenspeiler hans interesse for arven i bygdekulturen og den norrøne gudelære, noe som i sin tid ga ham tilnavnet «Jotunkongen».

– Wilhelm Rasmussen bodde her på hotellet etter krigen da han hadde fått i oppdrag å utforme en minnestein på Knut Hamsuns fødested i Lom, forteller Elvesæter. – Jeg ble kjent med ham da jeg hjalp til med de praktiske sider av arbeidet. Interessen ble vakt da Rasmussen klaget over Eidsvollssøylens skjebne. Jeg beundret ham som kunstner og opp-

daget ikke noe særskilt nazistisk ved den stillfarne karen.

Like harm som Elvesæter var over behandlingen av søylen, like sterkt ble han fylt av begeistring over verket – en billedfremstilling av Norges historie fra slaget i Hafersfjord til grunnlovsfedrene på Eidsvoll.

– Noen modernistiske kunstnere foreslo at monumentet skulle brukes til veifylling eller dumpses i Lutvann, fnyser Elvesæter. – Men det var like stor kunst uansett hva slags politisk holdning opphavsmannen inntok under krigen!

Elvesæter hadde det gunstige utgangspunkt at ingen kunne tillegge ham grumsete politiske motiver. Under krigen ble han satt i fengsel etter å ha vært med i den lokale hjemmefronten. Ikke minst var han aktiv i striden for å hindre nazifisering av de frilyndte ungdomslagene, der han hadde lederverv. «Norge takker Deg for Din innsats i frihetskampen», lyder et brev på veggen i Elvesæters stue undertegnet daværende kronprins Olav.

Han reiste til Stortinget for å tale søylens sak. Det gikk trått.

– Langt om lenge skjønte jeg at Oslo var et håpløst sted. Ikke engang på Bygdøy ville de ha den. Da tenkte jeg: hva med å reise søylen midt i landet, på Lillehammer, på Maihaugen? Men også der fikk jeg avslag. Da byen ble tildelt OL, øynet jeg en ny sjanse og gikk til LØOC. De ville knapt snakke med meg. Jeg tilbød Lillehammer bystyre gratis frakt av delene til søylen. Pånytt fikk jeg Nei.

Kunstbetong

– Da tok ideen form: Jeg vendte meg til Wilhelm Rasmussens arvinger, og ba om at de overlot hele saken i mine hender. Vi har grunn å sette den opp på, og vi har penger, sa jeg. Til slutt svarte arvingene ja. Etter en ny kronglete runde med Stortinget kunne vi omsider sette i gang.

Halvparten av monumentet var ferdig hugget i granitt. Resten fan-

tes bære i gips. Elvesæter er over 80 år gammel og hadde ikke tid til å vente på å få alt hogd i stein. Han allierte seg med en bedrift, Opplandske betongindustri på Dokka, som støpte den uferdige halvparten i kunstbetong. Samtidig ble fundamentet gravet og støpt syv og en halv meter ned til grunnfjell. Den bortimot 500 tonn tunge søylen ble stablet stykke for stykke med store kraner, gjenget i hop med jern og sammenføyet med et supersterkt limstoff.

– Kunne det ikke tenkes en mer matnyttig bruk for avkastningen av et langt livs hoteldrift?

– Dette har gjort meg til en lykkelig mann, svarer Elvesæter. – Jeg har vært heldig som har hatt penger nok til å berge et uvurderlig kunstverk og kan glede meg over det resten av livet. Men det er Jessie, kona mi, som skal ha æren. Hun er finansministeren her i huset.

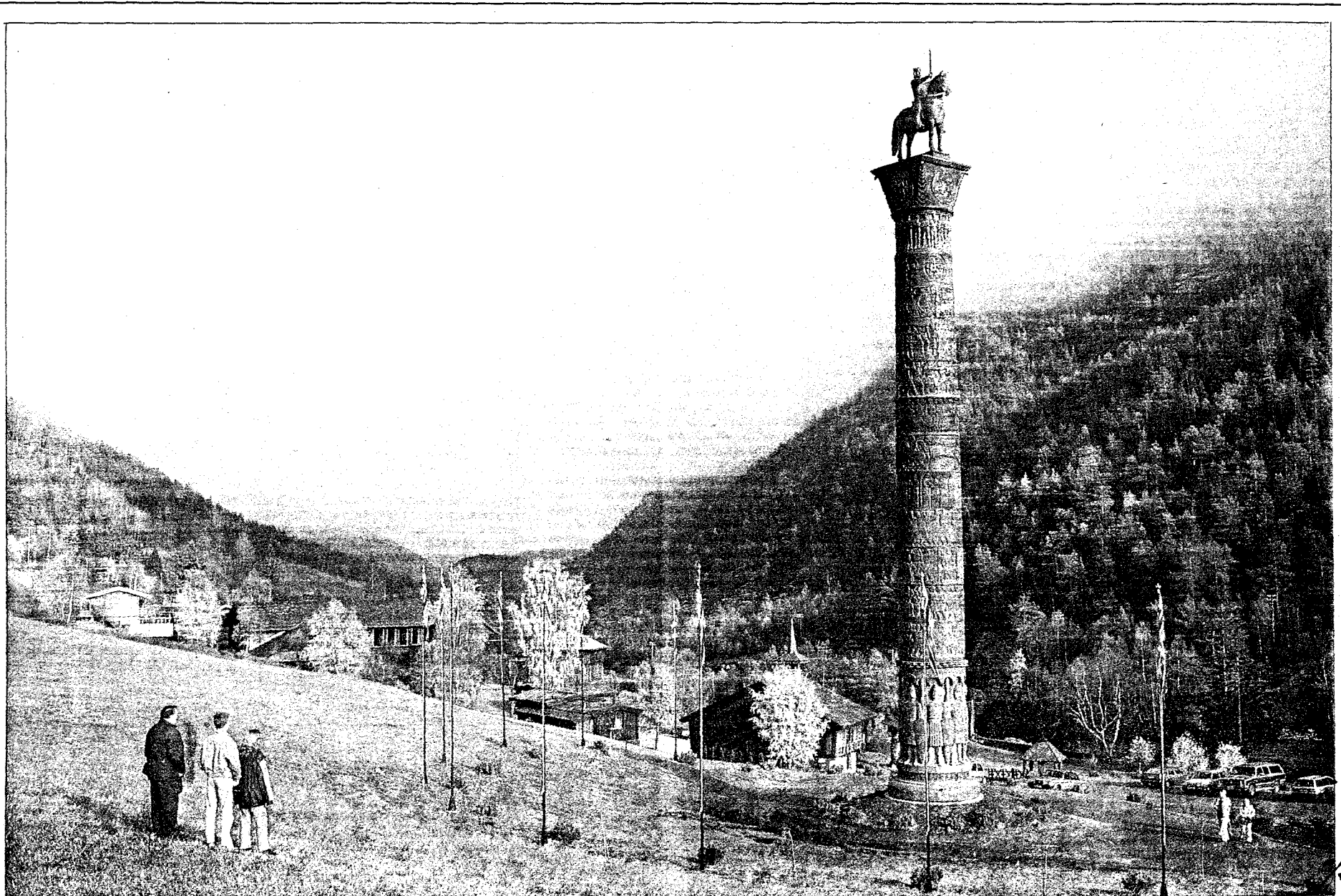
Det etablerte norske kunstmiljø har ikke på noen måte bidradd til prosjektet. Ingen bidrag er heller kommet fra offentlig hold, «så nær som ein blomsterbukett frå Lom kommune», sier Amund. Derimot er han blitt krevd 100 kroner i gebyr. Nå ligger han i dragkamp med skattevesenet som krever ham for moms på byggverket.

Stolte

På plassen omkring søylen kommer et jevnt sig av skuelystne. En gruppe sambygdinge gir Elvesæter sin støtte i saken. Det var for galt at noe slikt skulle bli liggende til nedfalls, synes de.

– Eit makelaust kunstverk som vi er stolte over å ha i bygd, mener Per Kveom. – Det var framfor Stortinget det burde stått. Søyla er like bra um opphavsmannen var i NS. Hamsun var og nazist, men eg har ikkje høyr nokon seie at bøkene hans var dårlegare for det! Alle er de enige om at monumentet har satt Bøverdalen på kartet. Turistbussene har fått et nytt garantert mål. Og så sannelig åpner ikke den nye souvenirkiosken til sommeren.

102294

FORBLØFFENDE: Midt i fjellhelmen innunder Galdhøpiggen står den. En søyle i klasse med Nelson-monumentet på Trafalgar Square.